

سلام الاضلاع

١٤٩١٣٤

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده علوم زمین

گروه آموزشی جغرافیای انسانی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد M.Sc

رشته: جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

عنوان:

نقش مشارکت اجتماعی - اقتصادی روستاییان در طرح‌های عمران روستایی

مطالعه‌ی موردی: دهستان نساء

استاد راهنما:

دکتر غلامحسین شیخ حسینی

اساتید مشاور:

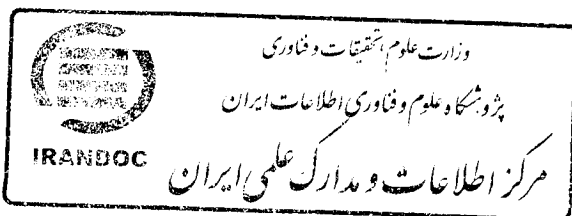
دکتر جواد اطاعت

دکتر جمیله توکلی نیا

نگارنده:

فهیمة مهمان دوست

نیمسال دوم تحصیلی ۸۹-۸۸

۱۴۹۱۳۴

۹۳۸۹ / ۹۵ / ۱۵

بسمه تعالی
وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده علوم زمین
گروه آموزشی جغرافیای انسانی
تأییدیه دفاع از پایان نامه
کارشناسی ارشد

این پایان نامه توسط خانم : فهیمه مهمان دوست دانشجوی دوره کارشناسی ارشد

نایب‌رشته : جغرافیا و برنامه ریزی روستایی در تاریخ ۱۳/۶/۱۳۸۹ مورد دفاع

قرار گرفت و براساس رأی هیأت داوران با نمره ۱۸۱۸۰ و درجه عالی پذیرفته شد .

استاد راهنما آقای دکتر : غلامحسین شیخ حسینی

استاد مشاور آقای دکتر : جواد اطاعت

استاد مشاور خانم دکتر: جمیله توکلی نیا

استاد داور آقای دکتر : رحمت‌آله منشی زاده

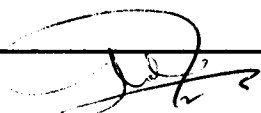
استاد داور خانم مهندس : بتول مجیدی خامنه

اقرار و تعهدنامه

اینجانب فهیمه مهمان دوست دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی ، دانشکده علوم زمین ، گروه جغرافیا، رشته جغرافیای انسانی، گرایش برنامه ریزی روستایی، پایان نامه حاضر را بر اساس مطالعات و تحقیقات شخصی خود انجام داده و در صورت استفاده از داده‌ها ، مآخذ ، منابع و نقشه‌ها به‌طور کامل به آن ارجاع داده‌ام ، ضمناً داده‌ها و نقشه‌های موجود را با توجه به مطالعات میدانی – صحرائی خود تدوین نموده ام . این پایان نامه پیش از این به هیچ وجه در مرجع رسمی یا غیر رسمی دیگری به عنوان گزارش یا طرح تحقیقاتی عرضه نشده است . در صورتی که خلاف آن ثابت شود ، درجه‌ی دریافتی اینجانب از اعتبار ساقط شده ، عواقب و نتایج حقوقی حاصله را می پذیرم .

تاریخ ۱۳۸۹/۶/۱۳

امضاء

تقدیم به

پدر و مادر مهربانم که موقعیت خود را حاصل
زحمات، حمایت ها و دعای خیر ایشان می دانم

و تقدیم به

همسر عزیزم که همواره مشوق و مایه دلگرمی

من بوده است

و تقدیم به

همه کسانی که دوستشان دارم...

تقدیر و تشکر

از جناب آقای دکتر شیخ حسنی استاد راهنمای صبور و مهربانم که با فضایل اخلاقی و با رویی گشاده مرا صمیمانه و بی دریغ در انجام این پژوهش یاری رسانیدند نهایت تشکر و سپاسگذاری را دارم. از جناب آقای دکتر اطاعت و سرکار خانم دکتر توکلی نیا اساتید مشاور گرانقدرم که با تجارب علمی خویش و حمایت های بی پایانشان با سعه صدر پاسخگوی مسایل و مشکلات اینجانب بودند نیز سپاسگذارم.

لازم می دانم در اینجا از سرکار خانم دکتر توکلی نیا مدیر محترم گروه جغرافیا که همواره در راستای احقاق حقوق دانشجویان از هیچ کوششی فروگذار نبوده و خود را فداکارانه وقف تعلیم و تعلم نموده و با نگاه مهربان و صمیمی خود همواره مایه دلگرمی من بوده اند کمال تشکر و قدر دانی را داشته باشم.

از شریک و همراه زندگیم، همسر مهربانم که انصافا از هیچ کمکی در انجام این پژوهش از آنچه در توان داشت دریغ نکرده و همواره پشتیبان من بود قدر دانی می کنم.

از پدر و مادرم و خواهران مهربانم فرزانه و فروغ و برادر خوبم نیما که با شادی من شاد و در سختیها همراه بودند صمیمانه و از عمق وجود قدر دانی میکنم.

از برادر مهربانم، مجتبی که همواره با کلام خود مایه دلگرمی من بودند تشکر می کنم.

از دوست عزیز و وفا دارم عادلہ آقایی که با او زیباترین لحظات زندگیم را گذراندم و در تمام سالهای دوستیمان از هیچ کمکی دریغ نکرد متشکرم.

از خانواده محترم همسرم که دوستدار علم و دانش اند و با مهربانی خود همراهم بودند ممنون و سپاسگذارم.

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش مشارکت اجتماعی و اقتصادی روستاییان در طرح‌های عمران روستایی (مطالعه‌ی موردی: دهستان نساء)، از طریق مطالعه میدانی انجام پذیرفت. انتخاب نمونه مورد مطالعه به روش خوشه‌ای و بر اساس سه معیار جمعیت، فاصله از جاده اصلی و وضعیت اقتصادی صورت گرفت. بر همین مبنا دو روستای نساء و ولایتروود انتخاب شدند. از این دو روستا تعداد ۹۰ نفر از سرپرستان خانوارها با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران (۵۲ نفر از روستای ولایتروود و ۳۸ نفر از روستای نساء) به عنوان نمونه‌های پژوهش انتخاب گردیدند و به پرسشنامه‌ی پژوهش پاسخ گفتند. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون‌های t و یومان ویتنی) صورت گرفت. چنین نتیجه‌گیری شد که آگاهی از اهمیت مشارکت و همچنین میزان مشارکت اهالی روستای نساء از اهالی روستای ولایتروود بیشتر بوده و بر همین مبنا رشد، توسعه و پیشرفت طرح‌های عمرانی روستای نساء از روستای ولایتروود پیشی گرفته است. این را می‌توان یکی از عوامل مهم توسعه بهتر طرح‌های عمرانی در روستای نساء دانست.

کلید واژه‌ها: مشارکت اقتصادی و اجتماعی، طرح‌های عمرانی، دهستان نساء.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	۱) فصل اول؛ کلیات طرح تحقیق.....
۲	۱-۱) مقدمه.....
۲	۱-۲) طرح مسئله.....
۴	۱-۳) سؤال پژوهش.....
۴	۱-۴) فرضیه پژوهش.....
۵	۱-۵) اهداف پژوهش.....
۵	۱-۶) ضرورت انجام پژوهش و اهمیت موضوع.....
۶	۱-۷) پیشینه پژوهش.....
۹	۱-۸) روش تحقیق.....
۱۰	۱-۸-۱) روش مطالعه.....
۱۰	۱-۸-۲) روش و ابزار جمع آوری اطلاعات.....
۱۰	۱-۸-۳) جامعه و نمونه.....
۱۱	۱-۸-۴) روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....
۱۳	۲) فصل دوم؛ مفاهیم و نظریه ها.....
۱۳	۲-۱) مفاهیم.....
۱۳	۲-۱-۱) مفهوم رشد (Growth).....
۱۳	۲-۱-۲) توسعه (Development).....
۱۳	۲-۱-۲-۱) مفهوم توسعه.....
۱۴	۲-۱-۲-۲) مفهوم توسعه روستایی.....
۱۵	۲-۱-۲-۳) توسعه پایدار (Sustainable Development).....
۱۵	۲-۱-۳) مشارکت (Participation).....
۱۵	۲-۱-۳-۱) تعاریف مشارکت.....
۱۷	۲-۱-۳-۲) مفاهیم مشارکت.....

- ۱۷..... مفهوم مشارکت اجتماعی (۲-۱-۳-۲-۱)
- ۱۸..... مفهوم مشارکت اقتصادی (۲-۱-۳-۲-۲)
- ۱۸..... مراحل مشارکت (۲-۱-۳-۳)
- ۱۹..... نتایج و فواید مشارکت (۲-۱-۳-۴)
- ۲۰..... رابطه بین مشارکت و توسعه (۲-۱-۳-۵)
- ۲۰..... انواع مشارکت (۲-۱-۳-۶)
- ۲۱..... مشارکت تحمیلی یا تحمیل شده (Manipulative participation) (۲-۱-۳-۶-۱)
- ۲۱..... مشارکت ابزاری (Instrument participation) (۲-۱-۳-۶-۲)
- ۲۱..... مشارکت بر انگیزته نظام یافته (۲-۱-۳-۶-۳)
- ۲۱..... مشارکت خود انگیزته (۲-۱-۳-۶-۴)
- ۲۱..... مشارکت توسعه ای (Development participation) (۲-۱-۳-۶-۵)
- ۲۲..... ضرورت و اهمیت مشارکت در توسعه روستایی و طرح‌های عمرانی (۲-۱-۳-۷)
- ۲۳..... نقش شوراها و دهیاران در افزایش مشارکت مردم و پایداری روستا (۲-۱-۳-۸)
- ۲۴..... وظایف شوراها (۲-۱-۳-۸-۱)
- ۲۵..... وظایف دهیاریها (۲-۱-۳-۸-۲)
- ۲۵..... طرح‌های عمرانی (۲-۱-۴)
- ۲۵..... مفهوم طرح‌های عمرانی (۲-۱-۴-۱)
- ۲۶..... اهداف طرح‌های عمران روستایی (۲-۱-۴-۲)
- ۲۷..... بهسازی بافت (۲-۱-۵)
- ۲۸..... ساماندهی کالبدی (۲-۱-۶)
- ۲۸..... طرح هادی روستایی (۲-۱-۷)
- ۲۹..... نظریه‌ها (۲-۲)
- ۲۹..... تئوری توسعه پایدار (۲-۲-۱)
- ۳۱..... تئوریهای مشارکت (۲-۲-۲)
- ۳۲..... ژولیوس نیرره (۲-۲-۲-۱)

۳۳	..... مهاتما گاندی (۲-۲-۲-۲)
۳۳	..... میسرا (۲-۲-۲-۳)
۳۴	..... عبیدالله خان (۲-۲-۲-۴)
۳۴	..... فریدمن و بورو (۲-۲-۲-۵)
۳۵	..... سالیاعمر (۲-۲-۲-۶)
۳۵	..... مایکل تودارو (۲-۲-۲-۷)
۳۷	..... جمع بندی (۲-۳)
۳۷	..... نمونه ای از مشارکت مردمی در طرح عمرانی (۲-۴)
۴۰	..... فصل سوم؛ شناخت منطقه مورد مطالعه (۳)
۴۰	..... مقدمه (۳-۱)
۴۰	..... تقسیمات اداری- سیاسی منطقه (۳-۲)
۴۱	..... خصوصیات طبیعی (۳-۳)
۴۱	..... موقعیت جغرافیایی (۳-۳-۱)
۴۱	..... موقع ریاضی (۳-۳-۱-۱)
۴۲	..... موقع نسبی (۳-۳-۱-۲)
۴۴	..... توپوگرافی (۳-۳-۲)
۴۶	..... زمین شناسی (۳-۳-۳)
۴۶	..... لرزه خیزی منطقه (۳-۳-۴)
۴۷	..... حوادث نامترقبه طبیعی (۳-۳-۵)
۴۹	..... خاک و قابلیت های اراضی (۳-۳-۶)
۵۲	..... خصوصیات اقلیمی (۳-۳-۷)
۵۲	..... ریزش های جوی (۳-۳-۷-۱)
۵۴	..... دما و درجه حرارت (۳-۳-۷-۲)
۵۵	..... رطوبت نسبی (۳-۳-۷-۳)
۵۵	..... یخبندان (۳-۳-۷-۴)

۵۶	..... باد (۳-۳-۷-۵)
۵۶	..... منابع آب (۳-۳-۸)
۵۷	..... آبیهای سطحی (۳-۳-۸-۱)
۵۸	..... آبیهای زیرزمینی (۳-۳-۸-۲)
۵۸	..... پوشش گیاهی (۳-۳-۹)
۶۰	..... خصوصیات اجتماعی (۳-۴)
۶۰	..... جمعیت (۳-۴-۱)
۶۲	..... ساختار سنی و جنسی جمعیت (۳-۴-۱-۱)
۶۵	..... جمعیت با سواد (۳-۴-۱-۲)
۶۷	..... جمعیت شاغل (۳-۴-۱-۳)
۶۹	..... مراکز درمانی و بهداشتی (۳-۴-۲)
۷۰	..... راه های روستایی (۳-۴-۳)
۷۱	..... مسکن روستایی (۳-۴-۴)
۷۴	..... ویژگی های اقتصادی (۳-۵)
۷۴	..... ویژگی های بخش کشاورزی (۳-۵-۱)
۷۴	..... محصولات زراعی و باغی (۳-۵-۱-۱)
۷۷	..... فرآورده های دامی (۳-۵-۱-۲)
۷۸	..... ویژگی های بخش صنعتی و ذخائر معدنی (۳-۵-۲)
۸۰	..... ویژگی های خدماتی و توریستی (۳-۵-۳)
۸۳	..... طرح های عمرانی اجرا شده در دهستان (۳-۶)
۹۲	..... فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات (۴)
۹۲	..... مقدمه (۴-۱)
۹۳	..... بخش اول: میزان آگاهی از اهمیت مشارکت (۴-۲)
۹۳	..... میزان آگاهی از اجرای طرح های عمرانی (۴-۲-۱)
۹۴	..... میزان آگاهی از اهمیت طرح های عمرانی در توسعه روستا (۴-۲-۲)

۹۵.....	۴-۲-۳) میزان آگاهی از نقش متولیان انجام طرح‌های عمرانی در روستا
۹۷.....	۴-۲-۴) میزان آگاهی از اهمیت کار گروهی (مشارکت)
۹۹.....	۴-۳) بخش دوم: میزان مشارکت در طرح‌های عمرانی
۹۹.....	۴-۳-۱) ارائه طرح یا پیشنهاد
۱۰۱.....	۴-۳-۲) میزان مشارکت اجتماعی و اقتصادی
۱۰۲.....	۴-۳-۳) میزان اعتقاد کلی به مشارکت
۱۰۳.....	۴-۳-۴) بخش سوم: عوامل موثر در مشارکت روستاییان
۱۰۳.....	۴-۴-۱) جنسیت
۱۰۴.....	۴-۴-۲) تحصیلات
۱۰۵.....	۴-۴-۳) سن
۱۰۶.....	۴-۴-۴) درآمد
۱۰۷.....	۴-۴-۵) وضعیت سکونت
۱۱۰.....	۵) فصل پنجم
۱۱۰.....	۵-۱) مقدمه
۱۱۰.....	۵-۲) نتیجه گیری
۱۱۱.....	۵-۲-۱) میزان آگاهی ساکنین روستاهای مورد مطالعه از اهمیت مشارکت اقتصادی و اجتماعی
۱۱۲.....	۵-۲-۲) میزان مشارکت اقتصادی و اجتماعی ساکنین روستاهای مورد مطالعه در طرح‌های عمرانی
۱۱۴.....	۵-۲-۳) عوامل موثر در مشارکت روستاییان
۱۱۶.....	۵-۳) آزمون فرضیه
۱۱۷.....	۵-۴) جمع بندی
۱۱۹.....	۵-۵) پیشنهادهای پژوهش
۱۲۲.....	فهرست منابع و مآخذ

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: دیدگاه ها و اصول فکری نظریه پردازان تئوری مشارکت	۳۶
جدول ۱-۳: شهرستان کرج به تفکیک بخش و دهستان و تعداد آبادیها، ۱۳۸۵	۴۱
جدول ۲-۳: توزیع متوسط بارندگی به میلیمتر (۳۰ ساله) ایستگاه آسارا، ۸۵-۱۳۵۵	۵۳
جدول ۳-۳: وضعیت دما به درجه سانتی گراد (۳۰ ساله) در ایستگاه آسارا ۸۵-۱۳۵۵	۵۴
جدول ۳-۴: توزیع جمعیتی دهستان نساء طی سه دوره سرشماری ۸۵-۱۳۶۵	۶۰
جدول ۳-۵: ساختار جمعیتی دهستان نساء بر حسب سن و جنس طی دو دوره سرشماری ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵	۶۲
جدول ۳-۶: مقایسه وضعیت جمعیتی روستای نساء و ولایتروود، ۱۳۸۵	۶۵
جدول ۳-۷: مقایسه جمعیت باسواد روستای نساء و ولایتروود طی سه دوره سرشماری ۸۵-۱۳۶۵	۶۷
جدول ۳-۸: مقایسه جمعیت شاغل روستای نساء و ولایتروود طی دو دوره سرشماری ۸۵-۱۳۷۵	۶۸
جدول ۳-۹: مقایسه وضعیت بهداشتی و درمانی روستای نساء و ولایتروود، ۱۳۸۵	۷۰
جدول ۳-۱۰: تولید سالیانه محصولات زراعی و باغی دهستان نساء، ۱۳۸۳	۷۵
جدول ۳-۱۱: مقایسه وضعیت محصولات زراعی و باغی روستای نساء و ولایتروود، ۱۳۸۳	۷۶
جدول ۳-۱۲: وضعیت تعداد انواع دام دهستان نساء، ۱۳۸۵	۷۷
جدول ۳-۱۳: مقایسه تعداد انواع دام روستای نساء و ولایتروود، ۱۳۸۵	۷۸
جدول ۳-۱۴: وضعیت شاغلین بخش های مختلف صنعتی و معدنی دهستان نساء، ۱۳۸۵	۷۹
جدول ۳-۱۵: مقایسه تعداد کارکنان بخش های مختلف صنعتی و معدنی دو روستای نساء و ولایتروود، ۱۳۸۵	۸۰
جدول ۳-۱۶: وضعیت شاغلین در فعالیتهای مختلف خدماتی، ۱۳۷۳	۸۱
جدول ۳-۱۷: مقایسه شاغلین بخش های مختلف اقتصادی در دهستان نساء و روستاهای نساء و ولایتروود، ۱۳۸۵	۸۳
جدول ۳-۱۸: طرح های عمرانی اجرا شده در روستاهای دهستان نساء	۸۵
جدول ۴-۱: نتایج آزمون یو مان ویتنی (ویلکاکسون) در زمینه میزان آگاهی از اجرای طرح های عمرانی	۹۳
جدول ۴-۲: نتایج آزمون یو مان ویتنی و t برای گروه های مستقل در زمینه میزان آگاهی از اهمیت طرح های عمرانی در توسعه روستا	۹۴
جدول ۴-۳: نتایج آزمون t برای گروه های مستقل در زمینه میزان آگاهی از نقش متولیان انجام طرح های عمرانی در روستا	۹۶

- جدول ۴-۴: نتایج آزمون t برای گروههای مستقل در زمینه میزان آگاهی از اهمیت کار گروهی (مشارکت) ۹۸
- جدول ۴-۵: نتایج آزمون یو مان ویتنی (ویلکاکسون) و t برای گروههای مستقل در زمینه ارائه طرح یا پیشنهاد در توسعه روستا ۱۰۰
- جدول ۴-۶: نتایج آزمون یو مان ویتنی (ویلکاکسون) و t برای گروههای مستقل در زمینه میزان مشارکت اجتماعی و اقتصادی ... ۱۰۱
- جدول ۴-۷: نتایج آزمون t برای گروههای مستقل در زمینه میزان اعتقاد کلی به مشارکت ۱۰۳
- جدول ۴-۸: نتایج تحلیل واریانس در زمینه تاثیر جنسیت بر مشارکت روستاییان ۱۰۴
- جدول ۴-۹: نتایج تحلیل واریانس در زمینه تاثیر تحصیلات بر مشارکت روستاییان ۱۰۵
- جدول ۴-۱۰: نتایج تحلیل واریانس در زمینه تاثیر سن بر مشارکت روستاییان ۱۰۶
- جدول ۴-۱۱: نتایج تحلیل واریانس در زمینه تاثیر درآمد بر مشارکت روستاییان ۱۰۷
- جدول ۴-۱۲: نتایج تحلیل واریانس در زمینه تاثیر وضعیت سکونت بر مشارکت روستاییان ۱۰۸

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۲-۱: ارتباط جنبه های گوناگون پایداری یا ناپایداری توسعه روستایی	۳۰
نمودار ۳-۱: میانگین بارش به میلیمتر (۳۰ ساله) ایستگاه آسارا در ماههای مختلف سالهای ۸۵-۱۳۵۵	۵۳
نمودار ۳-۲: مقایسه تعداد خانوار دهستان نساء طی سه دوره سرشماری ۸۵-۱۳۶۵	۶۱
نمودار ۳-۳: مقایسه جمعیت با سواد دهستان نساء طی سه دوره سرشماری ۸۵-۱۳۶۵	۶۶
نمودار ۳-۴: مقایسه جمعیت شاغل دهستان نساء طی سه دوره سرشماری ۸۵-۱۳۶۵	۶۸

فهرست نقشه ها

عنوان	صفحه
نقشه ۳-۱: موقعیت سیاسی - اداری دهستان نساء	۴۳
نقشه ۳-۲: وضعیت توپوگرافی دهستان نساء	۴۵
نقشه ۳-۳: وضعیت زمین شناسی دهستان نساء	۴۸
نقشه ۳-۴: طبقه بندی سنی جمعیت روستاهای دهستان نساء ۱۳۸۵	۶۳
نقشه ۳-۵: طبقه بندی سنی جمعیت روستاهای دهستان نساء ۱۳۷۵	۶۴
نقشه ۳-۶: وضعیت شبکه ارتباطی و پراکندگی روستاهای دهستان نساء	۷۲

فصل اول:

کلیات طرح تحقیق

(۱) فصل اول؛ کلیات طرح تحقیق**(۱-۱) مقدمه**

در دنیای امروز که با تغییرات سریع و گسترش روز افزون نیازهای عمومی همراه است، شکل‌گیری حرکت‌های جمعی مردم برای اداره عمومی جامعه بیش از پیش احساس می‌شود. بطوریکه رویکردهای جدید توسعه نیز بر مشارکت مردمی تأکید فراوان داشته و توسعه واقعی را به معنای مشارکت دادن مردم در تمام مراحل برنامه‌های توسعه می‌دانند. تنها در این صورت است که مردم به طور مستقیم یا غیر مستقیم از نتیجه آنچه که خود ساخته و پرداخته‌اند، بهره‌مند گردیده و توسعه مردمی محقق خواهد شد. (زیارتی نصرآبادی، ۱۳۸۸، ص ۱۹).

یکی از مهمترین مواردی که مشارکت مردمی در آن توسعه روستا را محقق می‌سازد، مسئله عمران روستایی و اجرای طرح‌های عمران روستایی است. عمران روستایی با رویکرد مشارکتی، نقش زیر بنایی و بنیادی در توسعه جوامع روستایی داشته است. این نقش، با فراهم کردن تسهیلات عمومی مانند تامین آب آشامیدنی، حمام و مدرسه برای بهبود وضعیت زندگی روستاییان و با مشارکت آنان می‌تواند قابل تحقق باشد. اما نتایج سالها تجربه نظام تمرکزگرا، بدون توجه به مشارکت مردمی در ایران، بیانگر هدر رفتن سرمایه‌های ملی اعم از مادی و معنوی، همچنین هدر رفتن امکانات دولتی و در نهایت نارضایتی روستاییان از دولت و فعالیت‌های عمرانی، ناقص ماندن برخی طرح‌های عمرانی، عدم موفقیت و مداومت در اجرای برخی از این طرح‌ها و عدم احساس مسئولیت افراد مرتبط بوده است. (قاسمی، ۱۳۸۲، ص ۸۰)

(۱-۲) طرح مسئله

مشارکت با توجه به نقش‌پذیری و ایفای نقش ساکنین روستایی در برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی و عمرانی برای دستیابی به اهداف جمعی بویژه در مناطق روستایی از اهمیت بسیاری برخوردار است. پژوهش پیرامون مشارکت بطور گسترده از زمانی آغاز شد که اهل پژوهش به مطالعه توسعه و علل و آثار دگرگونی‌ها و تحولات

اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی پرداختند. بدین ترتیب مفهوم و موضوع مشارکت جزء لاینفک تئوری های توسعه گردید.

مفهوم مشارکت نیز مانند توسعه مفهومی مبهم و چند پهلو است که تفسیر و برداشت های مختلفی از آن وجود دارد، اما بطور کلی مشارکت را می توان روند درگیر ساختن مردم در تعیین سرنوشت خود و احساس مسئولیت نسبت به این سرنوشت تعریف نمود. (محمدی سلیمانی، ۱۳۸۰، ص ۸)

امروزه تاثیر و اهمیت نقش موثر مردم و مشارکت آنها در حرکت به سمت توسعه پایدار روستایی بر کسی پوشیده نیست و اگر می خواهیم به سمت توسعه ای پویا و پایدار حرکت کنیم و توسعه برای مردم امروز و نسل های آینده باشد باید خود مردم از دسترسی به فواید توسعه احساس رضایت کنند. (حامد مقدم، ۱۳۷۰، ص ۱۰). چرا که مشارکت علاوه بر بوجود آوردن آثار مثبت در جامعه، روحیه همکاری دسته جمعی، رشد استعداد ها و خلاقیتها، احساس مسئولیت پذیری و متعهد بودن را افزایش می دهد و پایداری جامعه را محقق می سازد.

عدم مشارکت مردم که ممکن است ناشی از عواملی مثل عدم آگاهی مردم از طرح های عمرانی یا عدم پیش بینی مشارکت مردم در ساختار برنامه ریزی کشور در طرح های عمرانی یا مواردی از این قبیل باشد، مشکلاتی از قبیل عدم احساس تعهد مردم در پایبندی به طرح های عمرانی و عدم دستیابی به پایداری را بوجود می آورد.

روستاها از منابع درآمدی محدودی برخوردار می باشند و همچنین بودجه اختصاصی از سوی دولت و دستگاه های اجرایی برای روستاها پاسخگوی همه طرح ها و برنامه های اجرایی در سطح روستاها نیست و روستاهای کشورمان از جمله روستاهای مورد مطالعه این پژوهش از بسیاری امکانات و عمران روستایی محروم هستند و این موجب مهاجرت های بسیار به شهرها شده و روستاها یا به صورت مکان های خوابگاهی در آمده و یا خالی از نیروی فعال و جوان روستایی و در مواردی خالی از سکنه شده اند. از سوی دیگر از آن جایی که در طی سالیان اخیر حضور روستاییان و مشارکت آنان در اجرای طرح ها و پروژه های عمران روستایی کم رنگ شده است و به مشکلات موجود دامن می زند، بر آن بودیم تا ضمن انجام مطالعه موردی، مشارکت اجتماعی و اقتصادی روستاییان و به تبع آن نقشی را که این مشارکت در پیشبرد اهداف طرح های عمرانی دارد مورد بررسی قرار دهیم.

در این روستا دهستان نساء، منطقه مورد مطالعه، واقع در بخش آسارا شهرستان کرج می‌باشد که دارای ۱۷ آبادی دارای سکنه و ۶۱۶۱ نفر جمعیت است. بر اساس مطالعات انجام شده مشخص گردیده است که اکثر روستاهای این دهستان علی‌رغم وجود جاذبه‌های طبیعی و توریستی و فرصت‌هایی چون نزدیکی به شهر و... که در فصل ۳ به آن اشاره می‌شود، به لحاظ عمرانی در سطح پایینی قرار دارد و از بسیاری امکانات ضروری مانند بهداشتی، خانه بهداشت، مدرسه راهنمایی و دبیرستان و... محروم است و فعالیت‌های عمرانی چندانی در این روستاها انجام نشده است. بی‌شک فقدان مشارکت اجتماعی و اقتصادی روستاییان در این دهستان یکی از مهمترین مواردی است که اگر باعث بوجود آمدن این مشکلات نشده باشد، باعث تشدید آن شده است.

یافته‌ها و نتایج حاصل از این پژوهش، می‌تواند در جهت ارتقای سطح مشارکت مردم، توزیع مناسب بودجه عمرانی، برنامه ریزیها، شیوه‌های جلب مشارکت مردم بویژه در امور عمرانی و شناسایی شیوه‌های تواناسازی مردم در جهت مشارکت عمرانی، مفید باشد. توجه به نتایج این پژوهش، برای سیاست‌گذاران و مسئولان سازمانها و کارگزاران امور روستایی در بخش آسارا شهرستان کرج، می‌تواند گامی در جهت موفقیت باشد.

۳-۱) سوال پژوهش

در این پژوهش یک سوال اساسی مطرح است:

تحقق اهداف طرح‌های عمران روستایی چگونه امکانپذیر است؟

در پاسخگویی به سوال فوق، فرضیه زیر مطرح می‌شود:

۴-۱) فرضیه پژوهش

مشارکت اجتماعی و اقتصادی روستاییان که موجب مسئولیت‌پذیری آنان می‌شود در مراحل گوناگون می‌تواند به

تحقق اهداف طرح‌های عمران روستایی منجر شود.

۵-۱) اهداف پژوهش

هر پژوهشی مجموعه ای از اهداف را دنبال می‌کند که جریان پژوهش برای دستیابی به آن اهداف گام بر می‌دارد. در این پژوهش دو هدف اساسی مورد نظر محقق می‌باشد:

۱. شناخت میزان آگاهی روستاییان از اهداف طرح‌های عمران روستایی و میزان مشارکت اجتماعی و اقتصادی آنان در اجرای این طرح‌ها.

۲. ارائه پیشنهاد برای تحقق بهتر طرح‌های عمرانی و پایداری روستایی.

۶-۱) ضرورت انجام پژوهش و اهمیت موضوع

مشارکت مردمی از جمله مفاهیمی است که امروزه همه دست اندرکاران عرصه توسعه روستایی بر آن تاکید دارند. بهره‌گیری از مشارکت مردم در برنامه ریزی، تصمیم‌گیری، اجرا، نظارت و ارزیابی طرح‌ها و برنامه‌های عمرانی و بالاخره شرکت دادن مردم در برنامه‌ها و امور مربوط به خودشان علاوه بر اینکه مدیریت جوشیده از بطن مردم را محقق می‌سازد، به توسعه اجتماعی و اقتصادی، دموکراسی اجتماعی و حصول به اهداف توسعه پایدار کمک می‌کند. از طرفی با عنایت به مشارکتهای مردمی در گذشته که با نبود قوانینی مدون در بین آنها صورت می‌گرفته است و هنوز هم شمه‌ای از آنها در روستاهای ایران دیده می‌شود، برنامه ریزان را به کسب تجربه از گذشته و استفاده از نقاط مثبت آن نوع مشارکتها و می‌دارد، تا از این رهگذر بتوان موانع را از پیش روی برداشت. بر این اساس دلایل انتخاب این موضوع را بعنوان پایان نامه می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود:

۱- اهمیت مشارکت روستاییان در توسعه روستا و پایداری روستایی

۲- ضرورت توجه به استعدادها و خلاقیت روستاییان

۳- لزوم مشارکت روستاییان در تعیین سرنوشت خود و مسئولیت پذیری آنان

۴- محدود بودن امکانات و منابع برای اجرای طرح‌های عمران روستایی

نتیجتاً اینکه مشارکت روستاییان در امور مربوط به خود (در اینجا اجرای طرح‌های عمرانی) هم سبب می‌شود که اقدامات مطابق با خواسته‌ها و نیازهای آنان باشد و هم به آنها قدرت فکر کردن، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری می‌دهد.

۱-۷) پیشینه پژوهش

توجه و اهمیت به مقوله مشارکت از دهه‌های ۱۹۶۰ به بعد همراه با مباحث توسعه پایدار گسترش یافت. و موضوع مشارکت روستاییان و مکانیزم‌های جلب و بکارگیری آنها در برنامه‌های توسعه روستایی مورد توجه واقع گردید. علاوه بر آن به دلیل تردیدهایی که درباره نامتناسب بودن راهبرد‌های بالا به پایین برنامه‌ریزی توسعه بوجود آمده بود، برنامه‌ریزی و توسعه با تکیه بر مردم، شدت گرفت و مفهوم جدیدی از توسعه با عنوان توسعه مشارکتی و برنامه‌ریزی مشارکتی وارد ادبیات توسعه گردید و جلسات و سمینارهای مختلفی از سوی نهادها و سازمانهای مرتبط با عرصه توسعه روستایی به امر مشارکت مردمی شکل گرفت. و با گسترش مباحث توسعه مطالعات زیادی در مورد مشارکت روستاییان به شکل کتاب، مقاله، پایان‌نامه و طرح‌های پژوهشی انجام شده است که به عنوان نمونه به پاره‌ای از آنها اشاره می‌کنیم:

کتاب:

- عباس مخبر در کتاب خود تحت عنوان "ابعاد اجتماعی مسکن"، به اهمیت مشارکت مردمی در برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های مسکن پرداخته است. وی در این کتاب به بررسی پیامدهای قدرت مردم و شیوه‌های مشارکت مردمی پرداخته و پلی بر شکاف بین مردم و برنامه‌ریزان ارائه می‌کند. (مخبر، ۱۳۶۳)
- منوچهر محسنی و عذرا جاراللهی در کتاب خود تحت عنوان "مشارکت اجتماعی در ایران" به بررسی آگاهیها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران پرداخته و ویژگیهای جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی افراد را در قلمرو روابط و مشارکت اجتماعی مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. (محسنی و جاراللهی، ۱۳۸۲)